

Héraðsdómur Reykjavíkur

Mál nr. E-5932/2021:

Birgir Þór Gylfason og Jórunn S. Gröndal

(Ingvi Hrafn Óskarsson lögmaður)

gegn

Landsbankanum hf.

(Andri Árnason lögmaður)

Dómari: Björn L. Bergsson héraðsdómari

Í efnisþætti framangreinds dómsmáls gera stefnendur aðallega þá kröfu að stefndi verði dæmdur til að greiða þeim 83.627 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu af þeirri fjárhæð frá 2. febrúar 2021 til greiðsludags. Stefnendur krefjast málskostnaðar úr hendi stefnda.

Stefndi sýknu af kröfum stefnenda og málskostnaðar úr þeirra hendi.

Málsatvik

Stefnendur rituðu undir veðskuldabréfseyðublað frá stefnda, 4. júlí 2019 í tilefni af lántöku hjá stefnda. Samkvæmt yfirskrift lánsins var um óverðtryggt viðbótarlán að ræða með breytilegum vöxtum Lánsfjárhæðin var 6.500.000 krónur og lánstíminn 15 ár með mánaðarlegum afborgunum. Fyrsti gjalddagi var 1. ágúst 2019 og áttu vextir að greiðast frá útborgunardegi sem ekki kemur fram í skuldabréfinu en samkvæmt fyrirbyggjandi afriti af greiðsluseðli vegna fyrsta gjalddagans bar lánsfjárhæðin vexti frá 22. júlí 2019 þannig að álykta má að þann dag hafi fjárhæðin verið greidd út.

Tilgreint var í veðskuldabréfinu að um breytilega íbúðarlánavexti væri að ræða sem skráðir voru 6,60% er skuldabréfið var gefið út en fyrir liggur að á fyrsta gjalddaga var vaxtaprósentan 6,4%. Í skuldabréfinu voru sérstök ákvæði er lutu að heimild stefnda til að breyta þessum vöxtum. Ákvæðið er svohljóðandi:

Afláni þessu greiðast breytilegir íbúðalánavextir samkvæmt vaxtaákvörðun Landsbankans um óverðtryggð viðbótarlán eins og þeir eru ákveðnir á hverjum tíma. Vextirmr greiðast eftir á á sömu gjalddögum og afborgani nema um annað sé samið.

Landsbankanum er heimilt hvenær sem er á lánstímanum að hækka eða lækka framangreinda vexti í samræmi við vaxtaákvörðanir Landsbankans á hverjum tíma. Vaxtaákvörðanir taka meðal annars mið af vöxtum Seðlabanka Íslands, vöxtum á markaði og öðrum fjármögnunarkjörum Landsbankans. Breyting á vöxtum skal tilkynnt á pappir eða öðrum varanlegum miðli, til dæmis í netbanka, og tekur gildi 30 dögum eftir dagsetningu tilkynningar. Framangreindur 30 daga frestur getur tekið breytingum samkvæmt ákvæðum laga þar að lútandi. Heimilt er, en ekki skylt, að láta breytingu, sem felur í sér lækkun á vöxtum, taka gildi miðað við dagsetningu tilkynningar.

Vilji útgefandi ekki una breytingum samkvæmt 2. tl. er honum heimilt að greiða skuldina upp á þeim kjörum sem í gildi voru fram að breytingunni, enda hafi hann að fullu greitt skuldina innan 30 daga frá dagsetningu tilkynningar Landsbankans.

Í þinghaldi 17. mars 2022 var lögð fram beiðni af hálfu stefnenda um að leitað yrði ráðgefandi álits EFTA-dómstólsins í málinu og var málið flutt um ágreining aðila þar að lútandi 20. maí 2022 og síðar endurflutt 10. júní 2022.

Í þessum þætti málsins gera stefnendur þær dómkröfur að aflað verði ráðgefandi álits EFTA-dómstólsins um túlkun lagareglna sem varða breytilega vexti og rætur eiga að rekja til sammingsins um Evrópska efnahagssvæðið – nánar tiltekið tilskipun 93/13EBE um óréttmæta skilmála í neytendasamningum, tilskipun 2008/48/EB um lánsamninga fyrir neytendur og tilskipun 2014/17/ESB um lánsamninga fyrir neytendur í tengslum við íbúðarhúsnæði. Einkum verði leitað ráðgefandi álits um fern álitæfni:

- i. Ber að túlka ákvæði tilskipunar 2008/48/EB um lánsamninga fyrir neytendur, nánar tiltekið f.-lið 2. mgr. 10. gr., þannig að lánveitanda sé skylt að útskýra nákvæmlega í lánsamningi aðferðina sem beitt er til þess að reikna út vexti sem eru breytilegir? Hvaða sjónarmið ber dómstól að leggja til grundvallar þegar dómstóllinn metur hvort skilmáli um breytilega vexti í neytendaláni tilgreini með fullnægjandi hætti skilyrði og málsmeðferð við breytingu á útlánsvöxtum?
- ii. Samrýmist [það] 24. gr. tilskipunar 2014/17/ESB að lánsamningur um lán með breytilegum vöxtum kveði á um vaxtaviðmið með svo almennum hætti (til dæmis *vextir á markaði*) að ekki sé ljóst hvaða viðmiðunarvexti miðað sé við eða hvaða áhrif þeir hafi á vaxtabreytingar? Getur tilvísun, sem er að finna í skilmála um breytilega vexti, í ótilgreinda

vexti á markaði, ótilgreinda vexti Seðlabanka Íslands og ótilgreind fjármögnunarkjör stefnda talist fullnægja því skilyrði tilskipunarinnar að viðmiðunarevntir séu sannprófanlegir?

iii. Ber að túlka tilskipun 93/13 svo, sérstaklega ákvæði 4. gr. og 5. gr. tilskipunarinnar, að lánveitandi skuli útskýra í lánessamningi nákvæmlega hvernig ákvörðun og útreikningur vaxtabreytinga sé framkvæmdur þannig að neytandi, sem ekki býr yfir sérþekkingu í fjármálum, geti skilið, með hliðsjón af skýrum viðmiðum, fjárhagslega þýðingu skilmálans? Hvaða sjónarmið ber dómstól að leggja til grundvallar þegar dómstóllinn metur hvort skilmáli um breytilega vexti í neytendaláni uppfylli kröfur tilskipunarinnar um gagnsæi og skýrleika?

iv. Samrýmist það 6. grein tilskipunar 93/13, og markmiðum tilskipunarinnar um skilvirk úrræði neytenda, sbr. 7. gr. tilskipunarinnar, að upphafleg vaxtaþrósentá láns geti haldið gildi sínu út lánstímann, þegar skilmáli um vaxtaendurskoðun er ógildur og vextir geta ekki tekið breytingum á grundvelli hans? Samrýmist það 6. grein tilskipunarinnar að lánið beri vexti samkvæmt 18. gr. laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001, það er vexti sem Seðlabanki Íslands ákveður með hliðsjón af lægstu almennu útlánum hjá lánastofnunum, sbr. 4. gr. sömu laga?

Stefndi mótmælir því að aflað verði ráðgefandi álits EFTA-dómstólsins. Ekki liggi fyrir sá vafi í máliinu um skýringu efnisreglna að tilefni sé til slíkrar álitsumleitunar.

Röksemdir stefnenda:

Stefnendur telja að ríkt tilefni sé til að afla álits EFTA-dómstólsins á túlkun lagareglna sem varði breytilega vexti og rætur eigi að rekja til sammingsins um Evrópska efnahagssvæðið og þá sérstaklega tilskipunar 93/13/EBE um óréttmæta skilmála í neytendasamningum, tilskipunar 2008/48/EB um lánessamninga fyrir neytendur og tilskipunar 2014/17/ESB um lánessamninga fyrir neytendur í tengslum við íbúðarhúsnæði. Reglunum sé ætlað að tryggja að lánveitendur útskýri skilmerkilega í lánessamningum við neytendur hvernig útlánsvöxtum sé breytt, ef vextir eru breytilegir. Stefnendur telji að lánveitandi verði að útskýra með nákvæmum hætti viðmið og breytur sem áhrif hafi á breytilega vexti, og aðferðina sem beitt sé til að ákvarða vexti, og að öll framangreind atriði þurfi að koma fram á skýru og skiljanlegu máli í samningi aðila.

Skilyrði og málsmeðferð

Stefnendur byggi á því að stefndi hafi vanrækt þá skyldu sína að tilgreina með skýrum og hnitmiðuðum hætti *skilyrði og málsmeðferð* við breytingu á útlánsvöxtum í skilmála um breytilega vexti í hinu umþrætta skuldabréfi. Því sé óljóst hvaða aðferð stefndi beiti við að ákvarða breytingar á vaxtafæti lánsins.

Framangreind regla um efni skilmála í neytendalánasamningi um breytilega vexti komi fram í 1. mgr. 34. gr. laga nr. 118/2016 um fasteignalán til neytenda. Þessi ákvæði eigi rætur að rekja til f-liðar 2. mgr. 10. gr. tilskipunar 2008/48/EB um lánasamninga fyrir neytendur og til 24. gr. tilskipunar 2014/17/ESB um lánasamninga fyrir neytendur í tengslum við íbúðarhúsnæði.

Af hálfu stefnda sé byggt á því að framangreind regla feli ekki í sér að í lánsamningi þurfi að telja tæmandi þau atriði eða viðmið sem geti haft þýðingu við ákvörðun vaxta. Þá sé ekki heldur í ljósi 2. málsliðar 34. gr. óheimilt að líta til annarra viðmiða en felast í 1. málslið 34. gr.

Stefnendur telja að lánveitandi þurfi að útskýra hvernig hann noti viðmið og breytur, sem tilgreind séu í lánsamningi, til að ákvarða eða reikna út vexti – það er að aðferðin við að ákvarða vextina sé hluti af málsmeðferð við breytingu á útlánsvöxtum. Stefnendur byggja jafnframt á því að öll skilyrði um vaxtabreytingar sem máli skipta þurfi að koma fram í lánsamningi. Í nýlegri dómsúrlausn frá 9. september 2021 í málum nr. C-33/20, C-155/20 og C-817/20 hafi Evrópudómstólinn komist að þeirri niðurstöðu að sambærilegt ákvæði í 1. lið 2. mgr. 10. gr. í tilskipun 2008/48/EB sem kveði á um að útskýra skuli í lánsamningi *fyrirkomulag við breytingu* á dráttarvöxtum feli í sér að útskýra þurfi í lánsamningi aðferðina sem notuð er til þess að reikna út vextina þannig að venjulegur neytandi, sem ekki hefur sérþekkingu á fjármálum, geti reiknað þá sjálfur út. Niðurstaða dómsins bendi eindregið til þess að orðalagið *skilyrði og málsmeðferð* feli í sér mun víðtækari skyldu lánveitanda en stefndi haldi fram. Í öllu falli hafi túlkun þessa ákvæðis verulega þýðingu í málinu og því sé fullt tilefni til þess að afla álits EFTA-dómstólsins á því hvað felist í því að lánveitandi skuli í lánsamningi greina frá skilyrðum og málsmeðferð við breytingu á útlánsvöxtum.

Viðmiðunarvextir

Stefnendur byggja á þeirri reglu sem fram komi í 1. málslið 1. mgr. 34. gr. laga um fasteignalán, þar sem segi að lánveitanda sé einungis heimilt að notast við viðmiðunarvexti sem séu skýrir, aðgengilegir, hlutlægir og unnt að staðreyna fyrir aðila samnings. Stefnendur telji að viðmiðin sem tilgreind séu í skilmála stefnda, það er vextir Seðlabanka Íslands, vextir á markaði og önnur fjármögnunarkjör Landsbankans, séu viðmiðunarvextir í skilningi ákvæðisins en viðmiðin séu ekki sett fram með þeim hætti sem áskilið sé í 1. málslið 34. gr.

Ákvæðið í 1. málslið 1. mgr. 34. gr. laganna eigi rætur að rekja til 24. gr. tilskipunar 2014/17/ESB en þar segi að ef lánsamningur er lán með breytilegum vöxtum skuli tryggja að viðmiðunarvextir, sem beitt sé við útreikning á útlánsvöxtum, séu skýrir, aðgengilegir, hlutlægir og sannprófanlegir. Í tilskipuninni sé ekki að finna neina undantekningu sem gæti

heimilað lánveitanda að leggja til grundvallar vaxtastig við útreikning sem ekki væri skýrt í samningi aðila og ekki hægt að sannreyna. Raunar verði ekki séð að gert sé ráð fyrir því í tilskipuninni að lánveitandi noti viðmið fyrir vaxtabreytingar sem háð séu einhliða mati lánveitanda sem ekki sé unnt að sannreyna.

Samkvæmt framangreindu verði í málinu að taka afstöðu til þess hvernig lánveitanda beri að tilgreina viðmið í lánsamningi um lán með breytilegum vöxtum, þegar viðmiðið felur í sér tilvísun í vaxtastig sem lagt sé til grundvallar útreikningi eða ákvörðun vaxtabreytinga og hvort heimilt sé samkvæmt tilskipuninni að nýta annars konar viðmið en þar séu tilgreind. Ljóst sé að túlka þurfi 34. grein laga nr. 118/2016 með hliðsjón af ákvæðum tilskipunar 2014/17/ESB Tilskipun 93/13 - aðferð við útreikning vaxta

Deilt sé um hvaða kröfur um skýrleika og gagnsæi leiði af tilskipun 93/13/EBE um óréttmæta skilmála í neytendasamningum. Af hálfu stefnenda sé meðal annars vísað til dóms Evrópudómstólsins frá 3. mars 2020 í máli nr. C-125/18 og í margar aðrar úrlausnir dómsins, sem fela í sér að 4. og 5. gr. tilskipunar 93/13 verði að túlka með það fyrir augum að kröfu um gagnsæi samningsskilmála um breytilega vexti í fasteignaláni sé fullnægt. Lánveitandi þurfi í slíkum skilmála að útskýra nákvæmlega aðferðina sem notuð er til að reikna út vextina. Stefnendur vísa jafnframt til viðauka við tilskipunina sem hafi að geyma viðmið sem hafa beri til hliðsjónar, svokallaður grár listi, þegar metið er hvort samningsskilmáli teljist óréttmætur eða ósanngjarn.

Stefndi byggi á hinn bóginn á því að framangreind dómafordæmi Evrópudómstólsins hafi ekki þá þýðingu sem stefnendur leggi upp með og setji fram aðra túlkun á dómafordæmum Evrópudómstólsins. Dómarnir verði ekki skildir svo að í lánsamningi þurfi að útskýra nákvæmlega allt það sem mögulega geti skipt máli fyrir sæmilega athugulan og varkáran neytanda, heldur þurfi að meta hvort neytandi hafi fengið nauðsynlegar upplýsingar með tilliti til allra atvika og aðstæðna, þannig að hann geti tekið upplýsta ákvörðun um að gangast undir þá skuldbindingu sem um ræði.

Stefnendur séu ósammála þessari túlkun stefnda á dómafordæmum, samanber fyrrnefndan dóm í máli nr. C-125/18 og sambærilegar dómsúrlausnir. Í nefndum dómi sé beinlínis vísað til þess að í skilmála um breytilega vexti í fasteignaláni verði að útskýra af nákvæmni aðferðina sem nýtt sé til að breyta útlánsvöxtum.

Um sé að ræða lykilatriði í máli þessu því að í hinum umþrætta skilmála, sem kveður á um heimild stefnda til að breyta vöxtum einhliða, sé í engu útskýrt hvaða aðferð sé beitt og hvernig þeir viðmiðunarvextir sem séu tilgreindir í skilmálanum hafi áhrif á vexti hverju sinni. Því þurfi að taka afstöðu til þess hvernig beri að beita 36. gr. a–d í lögum nr. 7/1936, um samningsgerð,

umboð og ógilda gerninga, sem fela í sér innleiðingu í íslenskan rétt á tilskipun 93/13/EBE, þar á meðal hvaða skilyrði skilmáli um breytilega vexti í neytendaláni þurfi að uppfylla til þess að geta talist réttmætur og sanngjarn.

Afleiðingar þess að skilmáli um vexti telst ósanngjarn

Stefndi hefur byggt á því að jafnvel þótt komist verði að þeirri niðurstöðu að skilmáli um breytingu á vöxtum teljist ógildur leiði það ekki sjálfkrafa til þess að ákvæði skuldabréfsins um upphaflega vexti teljist ógilt. Þessi fullyrðing virðist byggjast á tvenns konar rökum af hálfu stefnda: (i) upphaflegir vextir hafi ekki verið ósanngjarnir, óréttmætir eða ógildir, og (ii) skilmáli um upphaflega vexti hafi „... efnislegt og efnanlegt sjálfstæði frá hinum meintu ógildu skilmálum um breytingar á vöxtunum“. Þessar röksemdir samræmist ekki dómafrankvæmd Evrópudómstólsins, samanber til dæmis dóm í máli nr. C-269/19 frá 20. janúar 2021, en í umfjöllun dómsins er ekkert sem gefur til kynna að til álita komi að láta upphaflega vexti standa, enda samrýmist það ekki markmiðum aðila sem semja um breytilega vexti.

Samkvæmt dómi í máli nr. C-229/19 frá 27. janúar 2021 beri að túlka tilskipun 93/13 þannig að heimildir dómstóla til að breyta eða endurskoða inntak óréttmætra skilmála með hætti sem verndar hagsmuni seljanda eða lánveitanda séu takmarkaðar.

Af þessum sökum þurfi að taka afstöðu til þess hvaða afleiðingar það skuli hafa ef skilmáli stefnda um breytilega vexti telst ógildur samkvæmt 36. gr. c, eins og það ákvæði ber að túlka með hliðsjón af reglum tilskipunar 93/13, meðal annars með hliðsjón af markmiðum hennar sem lýst er í 7. gr. tilskipunarinnar.

Í málinu reyni á beitingu EES-reglna sem varða neytendalán og ósanngjarna samningsskilmála. Á vettvangi Evrópudómstólsins liggi fyrir mikil dómafrankvæmd um tilskipun 93/13 og þær reglur sem felast í tilskipuninni og varða meðal annars skilmála um breytilega vexti í lánsamningum neytenda. Af tilvitnuðum dómum Evrópudómstólsins leiði að reglur þessar hafi verulega þýðingu í máli stefnenda, en stefnendur byggi á málsástæðum sem tengjast framangreindum tilskipunum. Mikilvægt sé að umræddar reglur séu túlkaðar með samræmdum hætti á EES-svæðinu. Engra skýrra fordæma njóti við að þessu leyti fyrir íslenskum dómstólum eða EFTA-dómstólnum. Af þeim sökum telja stefnendur rétt að dómurinn óski eftir áliti EFTA-dómstólsins.

Sjónarmið stefnda:

Af hálfu stefnda er ekki talið nauðsynlegt við úrlausn málsins að leita eftir ráðgefandi áliti og er því mótmælt að svo verði gert. Ekki liggi fyrir sá vafi í málinu um skýringu efnisreglna að tilefni sé til slíkrar álitsumleitunar. Nægilega leiðsögn sé að finna í fyrirliggjandi lagaumgjörð

og lagaframkvæmd, þar á meðal á sviði Evrópuréttar, að því er varðar allar þær spurningar sem stefnendur tilgreini í beiðni sinni, til að unnt sé að leggja dóm á málið

Um spurningu (i)

Með þessari spurningu leitist stefnendur við að fá álit á því hvort lánveitanda sé skylt að útskýra nákvæmlega í lánessamningi aðferðina sem beitt sé til að reikna út vexti, sem séu breytilegir, með hliðsjón af ákvæðum tilskipunar 2008/48/EB um lánasamninga fyrir neytendur, nánar tiltekið ákvæði f-liðar 2. mgr. 10. gr. Jafnframt sé leitað áhlits á því hvaða sjónarmið beri að leggja til grundvallar af hálfu dómstóls þegar metið sé hvort tilgreind hafi verið í slíkum skilmála með fullnægjandi hætti skilyrði og málsmeðferð við breytingu á útlánsvöxtum.

Tilskipun 2008/48/EB, sem spurningin lýtur að, var innleidd í íslenskan rétt með lögum nr. 33/2013 um neytendalán. Hins vegar sé óumdeilt í málinu að lög nr. 118/2016, sem innleiddu tilskipun 2014/17/EB, gildi um það skuldabréf sem deilt sé um. Því verði að telja þýðingarlaust að afla ráðgefandi áhlits vegna spurningar (i). Ekki geti skipt máli í þessu sambandi þótt 2. málsliður 1. mgr. 34. gr. laga nr. 118/2016 eigi sér skírskotun til f-liðar 4. mgr. 7. gr. laga nr. 33/2013, sjá hér til hliðsjónar dóm Hæstaréttar í máli nr. 737/2013.

Að öðru leyti er vísað til athugasemda við spurningu (ii).

Um spurningu (ii)

Með spurningu (ii) leitist stefnendur við að fá álit á því hvort það samrýmist 24. gr. tilskipunar 2014/17/ESB að lánessamningur *kveði á um vaxtaviðmið með svo almennum hætti (til dæmis „vextir á markaði“)* að ekki sé ljóst hvaða viðmiðunarvexti miðað sé við eða hvaða áhrif þeir hafi á vaxtabreytingar. Einnig hvort tilvísun í *ótilgreinda vexti á markaði, ótilgreinda vexti Seðlabanka Íslands og ótilgreind fjármögnunarkjör stefnda* geti talist fullnægja því skilyrði tilskipunarinnar að viðmiðunarvextir séu sannprófanlegir.

Af hálfu stefnda sé ekki fallist á að þörf sé á að leita áhlits hér að lútandi. Það komi í hlut landsdómstóla að kveða upp úr um þá aðgreiningu á ákvörðun breytilegra vaxta sem felist í 1. mgr. 34. gr. laga nr. 118/2016, hvort skilmálar stefnda teljist styðjast við 1. eða 2. málslið 1. mgr. 34. gr.

Í athugasemdum við frumvarp til laga nr. 118/2016 varðandi ofangreint ákvæði sagði meðal annars: *Greinin byggist á 24. gr. tilskipunarinnar sem fjallar um lán með breytilegum vöxtum. Ekki er ætlað að ákvæðið hafi veruleg áhrif hér á landi, en það kveður á um að aðeins sé heimilt að notast við, í samningi um fasteignalán, viðmiðunargengi, vísitölur eða viðmiðunarvexti sem séu skýrir, aðgengilegir, hlutlægir og sannreynanlegir, bæði fyrir aðila sammings og Neytendastofu. Rétt er að taka fram að ákvæðið kemur ekki í veg fyrir að lánveitendur geti kveðið á um í samningi um fasteignalán að breyting á vöxtum sé ákveðin af*

lánveitanda með hliðsjón t.d. af fjármögnunarkostnaði eða rekstrarkostnaði. Sé vaxtabreyting byggð á slíkum viðmiðum ber lánveitanda að taka það skýrlega fram og útskýra við hvaða aðstæður vextir kunna að breytast. Enda segir í lokamálslið 1. mgr. að greina skuli frá skilyrðum og málsmeðferð við breytingu á vöxtum byggist ákvörðun um breytingu á vöxtum ekki á viðmiðunarvöxtum. Málsliðurinn byggist á f-lið 4. mgr. 7. gr. laga nr. 33/2013, um neytendalán. Hér er því lagt til að sömu reglur eigi við og samkvæmt gildandi rétti hvað varðar þær upplýsingar sem lánveitandi skal veita neytenda um við hvaða aðstæður vextir geti breyst.

Í málinu reyni á skilmála fasteignaveðláns sem stefnendur tóku hjá stefnda á árinu 2019, þar sem fjallað var meðal annars um breytilega ársvexti, sbr. 1. gr. og 2. gr. í skilmálum umþrætts skuldabréfs. Var þar meðal annars kveðið á um að af láninu greiddust breytilegir íbúðalánavextir og að stefnda væri heimilt á lánstímanum að hækka eða lækka vexti lánsins í samræmi við vaxtaákvæðanir Landsbankans á hverjum tíma. Vaxtaákvæðanir taka mið af vöxtum Seðlabanka Íslands, vöxtum á markaði og öðrum fjármögnunarkjörum Landsbankans.

Með vísan til 2. málsliðar 1. mgr. 34. gr. laga nr. 118/2016, samanber og framangreinda umfjöllun um lagasetninguna í athugasemdum við frumvarp til laganna, megi ljóst vera að ekki teljist vera slíkur vafi um efnisinntak lagaákvæðisins að þörf sé á að leita ráðgefandi álits. Í þessu sambandi sé rétt að taka fram, að því er varðar spurningu (ii) sérstaklega, að álitamál um hvort tilskipun hafi verið réttilega innleidd í íslenskan rétt heyrir ekki undir héraðsdóm í þessu máli.

Til viðbótar framangreindu verði að benda á að spurning (ii) sé nokkuð gildishlaðin, og feli í raun í sér, eins og hún er orðuð, að leitað sé álits EFTA-dómstólsins á því hvort skilmálar umrædds skuldabréfs um breytilega vexti séu eins óljósir og stefnendur vilji meina. Mat á því hvort svo sé eða ekki falli hins vegar ljóslega ekki undir EFTA-dómstólinn.

Um spurningu (iii)

Ekki verður séð að héraðsdómi sé ófært að leggja mat á efnisinntak innlendra lagareglna hér að lútandi, að því er breytilega vexti varðar, að teknu tilliti til allra aðstæðna og fyrirbyggjandi upplýsinga. Að því er varðar það hvaða sjónarmið leggja beri til grundvallar þegar metið er hvort skilmáli sé gagnsær og skýr sé ljóst að það komi í hlut landsdómstóls að meta slíkt með tilliti til orðalags viðkomandi lánskilmála og aðstæðna allra, samanber meðal annars dóm Evrópudómstólsins í máli nr. C-26/13 og til hliðsjónar dóm EFTA-dómstólsins í máli nr. E-27/13.

Evrópudómstólinn hafi í allnokkrum dómum sínum fjallað um viðmiðanir sem talið sé að leiði af tilskipun 93/13/EBE að því er varðar skilmála neytendalána, eins og rakið sé í stefnu og beiðni stefnenda um ráðgefandi álit. Þannig séu viðmiðanir dómstólsins varðandi skilmála

í neytandasamningum með tilliti til tilskipunar 93/13/EBE raktar í dómi í máli nr. C-26/13 og sambærileg umfjöllun sé að þessu leyti í dómi í máli nr. C-125/2018. Í síðargreindum dómi komi fram að það sé landsdómstólsins að meta hvort skilmálar tiltekinna neytendalána teljist uppfylla viðmiðanir dómstólsins.

Af þessum dómum, ásamt fleiri dómum af sama meiði, megi ráða nægilega hver afstaðan sé til nefnds álitaeftnis á grundvelli tilskipunar 93/13/EBE í Evrópurétti og þar með talið EES-rétti. Því liggja næg leiðsögn fyrir til að unnt sé að leggja mat á skilmála þann sem um er deilt, sjá til hliðsjónar dóm Hæstaréttar í máli nr. 267/2014.

Af þessu leiði að það sé landsdómstólsins að meta hvort samningsskilmálum teljist hafi verið lýst fyrir neytanda með viðunandi hætti. Við slíkt mat verði að taka mið af orðalagi viðkomandi samningsskilmála og öllum öðrum aðstæðum, samanber til hliðsjónar meðal annars dóm EFTA-dómstólsins í máli nr. E-27/13. Af honum megi ráða að niðurstaða varðandi nákvæmt inntak samningsskilmála um breytilega vexti, hvort þeir feli í sér næga skýringu fyrir neytanda á eðli breytilegra vaxta, sé í höndum landsdómstólsins.

Rétt sé að taka fram að viðauki við tilskipun 93/13/EBE, svokallaður *grár listi*, hafi ekki verið tekinn upp í íslenskan rétt og hafi ekki þýðingu við úrlausn málsins. Sjá dóm Hæstaréttar í máli nr. 160/2015.

Um spurningu (iv)

Með spurningu undir þessum lið leitist stefnendur við að fá álit á því hvernig bregðast eigi við að landsrétti sé komist að þeirri niðurstöðu að skilmáli lánsammans um breytilega vexti sé ógildur. Leitað verði álits á því hvort upphafleg, umsamin vaxtaþrósenta geti þá haldið gildi sínu eða eftir atvikum hvort lánið beri vexti samkvæmt 18. gr., sbr. 4. gr., laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu.

Þessa spurningu verði að skilja svo að í fyrsta lagi sé óskað álits á því hvort ákvæði lánsammansins um upphaflega vexti teljist einnig ógilt en ekki einungis ákvæðið um breytingar á vöxtum. Í þessu sambandi vísi stefnendur meðal annars til dóms Evrópudómstólsins í máli nr. C-269/19, sem þeir telja fordæmisgefandi. Í því sambandi beri þó að hafa í huga að við mat á afleiðingum ógilds ákvæðis er í dómnum litið til þess hvort afleiðingar séu sérstaklega ósanngjarnar gagnvart neytanda (enska: particularly unfavourable consequences). Það mat á eðli máls samkvæmt undir landsdómstól, að virtum öllum atvikum máls. Varðandi þetta skipti einnig máli að af hálfu stefnenda er því ekki haldið fram í málinu að hinir upphaflegu vextir hafi verið óréttmætir eða ósanngjarnir, eða að fella beri þann skilmála umrædds skuldabréfs úr gildi. Þar sem svo háttar til er það undir landsdómstólnum komið að meta hvort skilmáli skuldabréfsins um upphaflega vexti geti haldið gildi sínu ef

skilmálar umrædds skuldabréfs um breytingar á vöxtum teljast ógildir í samræmi við kröfur stefnenda.

Á sama hátt verði að telja augljóst að það heyri undir landsdómstólinn að meta hvort skilyrði ákvæðis 18. gr. laga um vexti og verðtryggingu séu uppfyllt þegar ekki telst hafa verið samið um vexti, enda eigi lagagreinin ekki rætur að rekja til skuldbindinga íslenska ríkisins að EES-rétti.

Þá sé þess jafnframt að gæta að í dómi EFTA-dómstólsins í máli nr. E-27/13 hafi verið fjallað um ákvæði 1. mgr. 6. gr. tilskipunar 93/13/EBE. Þar hafi verið sérstaklega tekið fram að leggja yrði eftirfarandi til grundvallar: *að í þeim tilvikum þar sem landsdómstóll kemst að þeirri niðurstöðu að tiltekinn samningsskilmáli sé óréttmætur samkvæmt tilskipuninni beri þeim dómstóli að tryggja að slíkur skilmáli sé óskuldbindandi fyrir neytandann, að því gefnu að samningurinn geti haldið gildi sínu að öðru leyti án hins óréttmæta skilmála, að því marki sem reglur landsréttar leyfa.* Mat á slíku eigi eðli máls samkvæmt undir landsdómstóla.

Af framansögðu verði ekki séð að álitsumleitan vegna spurningar (iv) sé nauðsynleg til úrlausnar málsins hér fyrir dómi.

Af framangreindum ástæðum séu ekki talin skilyrði til að afla ráðgefandi álits frá EFTA-dómstólnum.

Niðurstaða

Í máli þessu er deilt um ákvæði óverðtryggðs veðskuldabréfs sem stefnendur gáfu út 4. júlí 2019 til stefnda og lúta að ákvörðun breytilegra vaxta. Deilt er um hvort skilmáli stefnda í veðskuldabréfinu um útreikning breytilegra vaxta standist ákvæði laga nr. 118/2016 um fasteignalán til neytenda eins og þeim ber að beita og túlka í samræmi við tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2014/17/ESB og ákvæði laga um neytendalán nr. 33/2013 eins og þeim ber að beita og túlka í samræmi við tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2008/48/EB um lánessamninga fyrir neytendur og fleira, en íslensku löggin fólu í sér innleiðingu þeirrar tilskipunar. Jafnframt reynir á tilskipun ráðsins 93/13/EBE um óréttmæta skilmála í neytendasamningum.

Fyrir liggur og er óumdeilt með aðilum að ákvæði tilskipana sem á reynir í málinu hafi margítrekað komið til úrlausnar Evrópuðómstólsins. Lagt var til grundvallar í málflutningi að þeir dómar væru vel á annað hundrað er lytu að tilskipunum nr. 48/2008EBE og 93/13EB, án þess að nákvæm tala lægi fyrir. Óumdeilt er einnig að þessir dómar komi til skoðunar eftir því sem tilefni kann að verða við úrlausn á sakarefni máls þessa efnislega. Þetta grundvallarsjónarmið ber að hafa í huga þegar leyst er úr því álitaefni sem hér er til úrlausnar

en í þeim efnum verður ekki fallist á með stefnendum að ágreiningur milli aðila um túlkun þeirra fordæma dómstóla sem til er að líta geti falið í sér sérstök rök fyrir því að leitað sé álits EFTA-dómstólsins.

Af hálfu stefnenda hafa verið dregin fram fern álitæfni sem þau telja rök standa til að leita álits EFTA-dómstólsins á. Þau álitæfni hafa stefnendur afmarkað sem fjórar spurningar sem gerð er grein fyrir hér að framan. Rétt er að áréttta að framsetning spurninga þessara er með þeim hætti að þær sem slíkar væri ekki unnt að leggja til grundvallar álitsumleitunar til EFTA-dómstólsins þar sem þær fela í sér málsástæður og eða gildishlaðna afstöðu til sakarefnisins.

Um spurningar (i), (ii) og (iii)

Báðir aðilar hafa í málflutningi og málgögnum vísað til dóma Evrópudómstólsins er líta að álitæfnum um túlkun 2. mgr. 10. gr. tilskipunar 2008/48/EB. Þar á meðal eru nýleg dómsúrlausn gegn þýskum banka í máli nr. C-33/20, C-155/20 og C-817/20 frá 9. september 2021 og ein gegn spænskum banka í máli nr. C-125/18. Í þeim dómum er síðan vísað um úrlausnarefnin til töluverðs fjölda annarra dóma eins og tíðkanlegt er á vettvangi þessa dómstóls. Enn fremur er til dóms EFTA-dómstólsins að líta í máli nr. E-25/13 frá 28. ágúst 2014 er laut að samningsskilmála veðskuldabréfs um verðtryggingu.

Þá verður sérstaklega að geta þess að önnur spurning stefnenda felur í sér forsendur sem ekki verður séð að geti komið til álita að áhrif hafi á úrlausn málsins. Þar er þess beiðst að EFTA-dómstóllinn taki til úrlausnar skilgreint álitæfni og leysi úr því með hliðsjón af viðauka við tilskipun 93/13. Hæstiréttur Íslands hefur á hinn bóginn slegið því föstu að viðaukinn hafi ekki lagagildi hér á landi, samanber dóm Hæstaréttar í máli nr. 160/2015 frá 13. maí 2015. Því geta þau atriði sem talin eru í nefndum viðauka ekki haft sjálfstæða þýðingu fyrir efnisúrlausn málsins.

Á þessu stigi máls eru ekki forsendur til að kveða upp úr um þýðingu einstakra dómsúrlausna innlendra og erlendra dómstóla fyrir mál þetta, til dæmis hvernig beita eigi þeim sjónarmiðum sem til umfjöllunar eru í málunum, en ljóst sýnist að enginn hörgull er á leiðbeiningum í þessum dómum þannig að ekki verði séð að EFTA-dómstóllinn leysi þannig úr álitæfninu að í því felist viðbótarleiðbeining við þá sem hafa má úr gengnum dómum eins og áskilið er, samanber til dæmis dóm Hæstaréttar í máli nr. 267/2014 frá 29. apríl 2014. Af þessum sökum verður því hafnað að leitað verði álits EFTA-dómstólsins um þau álitæfni sem tilgreind eru í spurningum (i), (ii) og (iii) eins og þær eru settar fram.

Spurning (iv)

Þessi spurning hefur sérstöðu meðal þeirra spurninga sem stefnendur hafa lagt upp með að beint verði til EFTA-dómstólsins. Eins og stefnendur setja hana fram felst í spurningunni að

stefnendur æskja þess að leitað verði áhlits EFTA-dómstólsins á íslenskri lagareglu, 18. gr. laga um vexti og verðtryggingu, samanber 4. gr. sömu laga, sem ekki á sér skírskotun til sammingsins um Evrópska efnahagssvæðið og þar af leiðandi ekki til tilskipana Evrópuþingsins og ráðsins. Um sjálfstæða íslenska löggjöf er að ræða. Við þessar aðstæður verður ekki séð að rök stæðu til þess fyrir EFTA-dómstólinn að túlka beitingu þessara íslensku réttarreglna til samræmis við ákvæði tilskipunar 93/13 eða að slík úrlausn hefði nokkra sjálfstæða þýðingu fyrir úrlausn þessa dómsmáls, samanber til dæmis dóm Hæstaréttar í máli nr. 669/2012 frá 30. nóvember 2012. Í því ljósi verður því einnig hafnað að leitað verði áhlits EFTA-dómstólsins á þeim álitafnum sem reifuð eru í spurningu (iv).

Þannig verður ekki á það fallist að forsendur séu til að leita ráðgefandi áhlits EFTA-dómstólsins í málinu á grundvelli þeirra álitafna og spurninga sem stefnendur hafa sett fram. Ber því að hafna kröfu þeirra í þessum þætti málsins.

Á hitt er að líta að samkvæmt 1. mgr., sbr. 2. mgr., 1. gr. laga nr. 21/1994 getur dómstóll að eigin frumkvæði óskað eftir ráðgefandi áliti um skýringu EES-reglna. Kjarni deilu aðila lýtur einkum að túlkun og beitingu 34. gr. laga nr. 118/2016 um fasteignalán til neytenda.

Af hálfu stefnenda er byggt á reglu sem fram kemur í 1. málslíð 1. mgr. 34. gr. laganna sem er svohljóðandi:

Ef í samningi um fasteignalán er kveðið á um að byggt sé á viðmiðunargengi, vísitölum eða viðmiðunarvöxtum við ákvörðun breytilegra vaxta er lánveitanda aðeins heimilt að notast við viðmiðunargengi, vísitölur eða viðmiðunarvexti sem eru skýrir, aðgengilegir, hlutlægir og unnt að sannreyna, bæði fyrir aðila sammings og Neytendastofu.

Hinn tilvitnaði málslíður íslensku laganna, 1. málslíður 1. mgr. 34. gr. felur í sér innleiðingu a-liðar 24. gr. tilskipunar Evrópuþingsins og ráðsins 2014/17/ESB sem hljóðar svo:

a) allar vísitölur eða viðmiðunarvextir, sem er beitt við útreikning á útlánsvöxtum, séu skýrir, aðgengilegir, hlutlægir og sannprófanlegir fyrir aðilana að lánsamningnum og lögbær yfirvöld, ...

Á þessum grunni er ályktað af hálfu stefnenda að lánveitanda sé einungis heimilt að nota viðmiðunarvexti sem séu skýrir, aðgengilegir, hlutlægir og þá sé unnt að staðreyna. Það sé ekki nægilegt að kveða á um viðmiðanir í skilmála stefnda, eins og gert er, þar sem vísað er til vaxta Seðlabanka Íslands, vaxta á markaði og fjármögnunarkjara stefnda.

Stefndi á hinn bóginn byggir í þessu sambandi á því að skilmáli hans sé í samræmi við 2. málslíð 1. mgr. 34. gr. laganna sem er svohljóðandi:

Byggist ákvörðun um breytingu á vöxtum ekki á viðmiðunargengi, vísitölum eða viðmiðunarvöxtum skal í samningi um fasteignalán greint frá skilyrðum og málsmeðferð við breytingu á vöxtum.

Fram kemur í athugasemdum með 34. gr., sem fylgdu frumvarpi til laga um fasteignalán til neytenda, að 2. málslíður 1. mgr. 34. gr. byggist á f-lið 4. mgr. 7. gr. laga nr. 33/2013 um neytendalán en málsgreinin fjallar um þær upplýsingar sem veita skal áður en samningur er gerður. F-liður er svohljóðandi:

útlánsvextir, skilyrði um beitingu þeirra og, ef við á, vísitala eða viðmiðunarvextir sem geta haft áhrif á upphaflegu útlánsvextina, svo og tímabil, skilyrði og málsmeðferð við breytingu á útlánsvöxtunum; gildi mismunandi útlánsvextir við mismunandi aðstæður skal veita áðurnefndar upplýsingar um þá alla,

Lögin um neytendalán fólu í sér innleiðingu á tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2008/48/EB um lánasamninga fyrir neytendur en í f-lið 10. gr. þeirrar tilskipunar segir:

útlánsvextir, skilyrði sem gilda um beitingu þeirra og, ef við á, vísitala eða viðmiðunarvextir sem gilda um upphaflegu útlánsvextina, sem og tímabil, skilyrði og málsmeðferð við breytingu á útlánsvöxtunum og, ef mismunandi útlánsvextir gilda við mismunandi aðstæður, áðurnefndar upplýsingar um alla gildandi vexti,

Við efnisúrlausn þessa máls liggur fyrir að reyna mun á túlkun þeirra ákvæða sem felast í 1. og 2. málslíð 1. mgr. 34. gr. laga nr. 118/2016 sem rót eiga að rekja til tveggja tilskipana Evrópusambandsins eins og að framan er gerð grein fyrir. Í málinu reynir meðal annars á samspil þessara tilskipana og hvernig túlka ber ákvæði þeirra í ljósi atvika máls þessa. Sú afstaða stefnda að þýðingarlaust sé að afla ráðgefandi álits hvað þetta varðar sýnist ekki eiga við rök að styðjast í þessu ljósi.

Að mati dómsins liggur þar með nægilega fyrir að skýring þessara EES-reglna geti haft raunverulega þýðingu í málinu. Þá telur dómurinn að málsatvik séu nægilega ljós til að réttlætlanlegt sé að óska á þessu stigi eftir ráðgefandi áliti EFTA-dómstólsins samkvæmt lögum nr. 21/1994 um öflun álits EFTA-dómstólsins um skýringu samnings um Evrópska efnahagssvæðið.

Þá liggur ekki fyrir að til sé að dreifa úrlausnum EFTA-dómstólsins, Evrópudómstólsins, Landsréttar eða Hæstaréttar Íslands er taki af tvímæli um skýringu á umræddum EES-reglum, sérstalega samspili þeirra, í ljósi sakarefnisins í þessu máli.

Því er það niðurstaða dómsins að nægilegt tilefni sé til þess að óska að eigin frumkvæði eftir ráðgefandi áliti EFTA-dómstólsins, sbr. 1. mgr. 1. gr. laga nr. 21/1994.

Í þinghaldi 23. júní 2022 var í samræmi við framanritað kveðinn upp úrskurður um að spurning sem orðuð var í úrskurðarorði héraðsdóms yrði lögð fyrir EFTA-dómstólinn. Stefndi undi ekki við þá niðurstöðu og kærði úrskurðinn til Landsréttar 6. júlí 2022 sem kvað upp úrskurð í málinu 31. október 2022.

Með úrskurði Landsréttar var niðurstaða héraðsdóms staðfest þar sem talið var í ljósi atvika málsins, málsástæðna aðila og markmiða EES-samningsins um einsleitni og samræmda túlkun að nægjanlega væri í ljós leitt að ákvæði áðurgreindra tilskipana og skýring á lykilhugtökum þeirra gæti haft raunverulega þýðingu fyrir úrslit málsins þannig að sú spurning sem greinir í úrskurðarorði yrði lögð fyrir EFTA-dómstólinn. Úrskurðarorð Landsréttar er svohljóðandi:

Úrskurðarorð:

Leitað er ráðgefandi álits EFTA-dómstólsins á eftirfarandi:

Samræmist það tilskipun 2014/17/ESB, sbr. einkum 24. gr. tilskipunarinnar, og eftir atvikum f-lið 2. mgr. 10. gr. tilskipunar 2008/48/EB, sbr. 19. lið formálsorða tilskipunar 2014/17/ESB, að í skilmálum fasteignaláns til neytanda, þar sem vextir eru breytilegir, komi fram að vaxtabreytingar taki meðal annars mið af vöxtum Seðlabanka Íslands, vöxtum á markaði og öðrum fjármögnunarkjörum lánveitandans.

Í samræmi við framangreint úrskurðarorð er þess farið á leit við EFTA-dómstólinn að veitt verði ráðgefandi álit í málinu.

Reykjavík, 4. nóvember 2022

Björn L. Bergsson